

НИЕ, ДЕЦАТА ОТ ДОМОВЕТЕ

Издателство Жанет 45

е носител на националните награди:

Христо Г. Данов – за принос в националната книжовна култура:

в категория Българска художествена литература (2002);

в категория Издание за деца (2007);

в категория Разпространение на българската книга (2011)

Бронзов лъв на Асоциация българска книга – за цялостен принос в издаването на съвременна българска литература (2002)

Специална награда на АБК за оформление и полиграфическо изпълнение (2005)

Константин Константинов – за принос в книгоиздаването за деца (2005)

и Наградата на ЮНЕСКО – Първи световен конкурс по дизайн на книгата, Франкфурт (2003)

© Георги Баев, Румен Момчилов, Анио Кионг,
Здравка Сребрева, Ангел Асенов, Михаела Георгиева
и Весела Стоянова, автори, 2012

© Евгения Пеева, ръководител на проекта, 2012

© София Несторова, редактор, 2012

© Ростислав Димитров, оформление, 2012

© Издателство Жанет 45, 2012

ISBN 978-954-491-758-6

A black and white close-up photograph of a child's face, focusing on the nose and mouth. The child's eyes are not visible. The image has a slightly grainy texture and is set against a white background.

НИЕ, ДЕЦАТА ОТ ДОМОВЕТЕ

Предговор

Тази книга се нуждае от предговор

Дадох си сметка, препрочитайки за пореден път написаното от младежите в тази книга, че голяма част от читателите ѝ надали някога са имали досег с деца, лишени от родителски грижи. Много малко от нас всъщност разбират, че средата, в която децата, лишени от родителски грижи, израстват, не просто ги лишава от близостта и подкрепата на родителската грижа. Животът в институцията коренно променя начина, по който тези деца, младежи, а скоро възрастни, се отнасят към околните и към своето бъдеще. Често дори хора, които дълги години работят с тях, не си дават сметка за това. Някак си отбягваме шокиращата истина – децата, израснали без родителска грижа, са узрели преждевременно. Те нямат лукса да избират кога да станат самостоятелни и да повярват, че могат да се справят сами (както се случва с децата в семейства, които знаят, че винаги могат да разчитат за подкрепа на родителите си). Единствената им възможност да оцелеят е да се научат или да се приучат възможно най-рано към жестоката истина – всеки е сам на този свят и от него зависи как ще живее. Но за да си повярваш, че можеш да се справиш сам, трябва да си уверен в себе си, да знаеш собствената си стойност и да вярваш, че другите ще я оценят. Такова самочувствие почти

винаги липсва на младежите, израснали в дом, тъй като никой никога не им е казал и показвал каква е тяхната стойност. Ето защо пътят им е много по-труден и много по-неясен, особено след като излязат от институцията.

Далеч не е учудващо, че малко хора осъзнават тази различност на децата, лишени от родителски грижи. Обществото ни има ясно изградени стереотипи за тях: необгрижени, в тежка ситуация, предизвикващи съчувствие, необразовани, безотговорни, хулигани, отритнати (не само от родителите си, а и от всички нас) и др. Може би именно поради тази негативна представа, никой не си прави труда да чуе какво имат да ни кажат децата от Домовете. Може би никой не мисли, че има какво ново да научи за тях. Наблюдаваме ги отстрани, помагаме с храна и дрехи, понякога дори с труд и внимание, но се страхуваме да навлезем в територията на техните мисли и преживявания. Макар вече пет години да работя като доброволец с деца, лишени от родителски грижи, аз самата останах изумена от новото знание и разбиране, което придобих за тях в процеса на писане на тази книга.

Гордея се с групата младежи, които сами си поставиха за цел и приеха невероятното предизвикателство да споделят с мен и с широката публика своите мисли и преживявания от живота им в Дома за деца. Написването на тази книга е подвиг, и то не само защото повечето от половината ѝ съавтори са на възраст под 18 години

и най-вероятно никога преди в живота си не са писали текст, по-дълъг от една ръкописна страница. За разлика от повечето си връстници в Дома, те събраха нужната доза смелост и увереност, за да реализират една своя мечта. Пожелаха си да постигнат нещо нечувано и осъществиха желанието си. Откриха света на децата без родители за всички онези хора, които години наред са се страхували да припарят в него поради обществени догми, структурни и правни бариери пред смисленото общуване с тези деца.

За формата на книгата

След първия прочит на книгата, редакторката ми писа стъписана, че не може да се ориентира в текста, тъй като не е ясно кой разказва. Авторите като че ли постоянно се менят, а в същото време не е обозначено, когато това се случва. Върна ми първоначалната версия с коментари като „Кой го казва това?“, „Кой е възпитателят? А кой интервюиращият?“. Въпреки че помня относително ясно кой от авторите коя част от книгата е написал, реших да отстоя правото им да запазят своята анонимност, автентичност и съвместност на страниците на тази книга. Съществено е не кой какво е написал и казал, а какво ново знание и разбиране ни носи всяка от споделените ситуации за живота на децата от Домовете. Всяка история е уникална, като отделно парченце в шарена мозайка, но

елементите ѝ са характерни за типичните трудности и предизвикателства, с които се сблъскват децата, лишени от родителски грижи. Те каляват характера им и създават житейските дилеми, с които трябва да се справят сами всеки ден.

За статистиките

Според официална статистика, публикувана на страницата на Агенция за закрила на детето, към 30.06.2010 г. в общо 75 Дома за деца в страната са настанени 3042 деца и младежи на възраст от 3 до 18+ години (често пълнолетни младежи остават за няколко години в дома след навършване на 18 години, докато завършат училище). Освен тях, още 2300 са настанени в 30 институции за деца до 3-годишна възраст (в които често децата остават до седмата си година). Стотици се считат за напуснали дома: под формата на осиновяване, реинтеграция в биологичното семейство (често тежка и далеч невинаги подходяща за детето), изпращане при близки или преместване в друг вид институция – например защитено жилище.

През последните години в медиите излизат горди изявления, че бройката на деца в институции намалява всяка година. На пръв поглед това звучи много добре – сякаш вече по-малко деца живеят без родители. Всъщност тази официална статистика не казва нищо повече освен това, че все по-малко деца днес живеят в

институцията, наречена „Дом за деца“. Това обаче не означава, че е намалял броят на децата, живеещи без адекватна родителска грижа, без нужното внимание и обич, които ще им помогнат да пораснат уверени и щастливи възрастни. За жалост, аз срещам все повече деца, които не живеят в институция, но също не получават родителските грижи, които заслужават. Някои от тях живеят в дома на родителите си без да срещат нужната подкрепа и обич. Други са настанени при свои незаинтересовани близки. Трети са в приемни семейства – някои от които успяват да помогнат на детето, а други се сблъскват с неочаквани трудности и се отказват от грижата за детето. Четвърти имат неочакваното щастие да бъдат намерени и „извоювани“ от отдадени осиновители. Напоследък много младежи от Домове за деца се прехвърлят в Центрове за настаняване от семеен тип или в защитени жилища, където се очаква да свикнат на повече отговорност и да се подготвят по-ефективно за самостоятелния си живот.

През последните години доброволческа работа се убеждавам, че само усилията от страна на институциите да се намери подходяща среда за развитието на децата не са достатъчни. Отговорността за децата без адекватна родителска грижа е на всички ни. Нашите обществени нагласи, ценности и общи действия създават предпоставките за това, как ще растат децата в България. За да намалеят наистина трудностите

пред тях и за да има все по-малко деца без родителски грижи, трябва повече хора да си подадат ръка. Само с общи усилия, взаимопомощ и загриженост ще можем да съберем достатъчно любов и достатъчно силна подкрепа за успешното развитие и интеграция на децата в нужда.

Именно тази нужда – да се подготвят за самостоятелен живот, без да разчитат на потенциалното си бъдещо семейство и на друга подкрепа, е в зародиша на няколко неправителствени организации, които работят, за да подготвят децата сами да се справят с живота си на възрастни. За жалост такива организации все още са малко – повечето благотворителни и доброволчески инициативи като че ли се концентрират върху еднократните подаръци/дарения по конкретен повод вместо върху дългосрочна подкрепа и осигуряване на насоки и ролеви модели за младежите. Именно тази ниша се стремят да запълнят доброволците на „Стъпка за България“, както и представители на организации като *Благотворител, Самаряни, Подай Ръка, Прегърни ме...*

За авторите

Повечето от тях познавам още от 2007 година, когато направихме първата Лятна академия „Стъпка за България“. Извървяха един наистина нелек път от

запознанството ни (когато някои от тях бяха открито агресивни и асоциални) до днес, когато сами искат да разкажат своята история, да намерят правилния начин да споделят с повече хора мислите и чувствата си, да помагат в различни инициативи и да се учат. Пожелавам на всеки един от тях да намери пътя към своята мечта и призовавам читателите да отделят поне 1 час на месец за това, да провеждат разговори и да вдъхновяват деца в подобна ситуация. На Здравка – да осъществи мечтата си да се качи на сцената като професионален артист. На Анио – да продължава да развива своя дизайнерски талант и лидерски качества. На Румен – да научи всички екзотични рецепти, за които си мечтае, и да стане известен готвач. На Георги – да намери истинската си страст (между готвенето и биологията) и да я преследва безотказно. На Ангел – да порасне още мъничко и да се захваща здраво за работа, за да успее. На Михаела – да се научи да прави най-красивите прически, да отиде в чужбина и един ден да се върне у нас много по-уверена. На Веси – да повярва в себе си и да намери своя път към кариера в сферата на спорта.

За Фондация „Стъпка за България“

Фондация „Стъпка за България“, чийто доброволец съм, не споделя никакво официално отношение по който и да е от въпросите, коментирани в тази книга. Всичко написано оттук нататък е резултат от самостоятелната работа на авторите. В процеса на

писане аз бях нещо като посредник и медиатор, който напомняше на младежите къде сме и колко още ни остава до финала.

Фондацията съществува от лятото на 2007 година, когато с големи усилия и с още по-голяма доза наивност и идеализъм осъществихме първата Лятна академия „Стъпка за България“. Оттогава извървахме много дълъг път с шепя ентузиазирани доброволци. През свободното си време те планират и изнасят обучения за младежи от Домове, набират средства, популяризират проектите ни и намират още мотивирани млади хора, които искат да помогнат на децата. Това са хората, които вдъхновяват и младежите, с които работим, и мен самата – тези доброволци и постиженията им са доказателството, че можем със собствени сили да помогнем на младежи в нужда да намерят своя път и да бъдат щастливи. Иска се само малко време, готовност да се справиш с неизвестността, увереност, че имаш какво да допринесеш, и много любов. Нека тази книга бъде посветена на нашите доброволци и на всички хора, които по един или друг начин са съпричастни с нуждите на децата без родители.

Благодарности

Освен на авторите, искам да отправя специални благодарности към Кирил Радев, който покани младежите да представят части от книгата пред общността на *Разномисленици*. Благодаря на Яна Бюрер-Тавание, която ме свърза с Манол Пейков; на самия Манол, който се отзова на поканата ми за среща и се интересува от този текст; на Теди Зарева, която убеди екипа на TEDxBG, че си заслужава именно тази книга да бъде прочетена от участниците в конференцията през 2012 г. Това е невероятен шанс за младите автори и за всички деца, лишени от родителски грижи. Благодаря!

Увод

Създадохме книгата, защото искахме да разберете какъв е наистина животът в домовете. Искахме да го знаете, защото хората спекулират с разни небивалици за нас. Истината, разбира се, винаги е абстрактна и за всеки човек е различна, затова се опитахме да опишем различни ситуации и хора, които да разкажат своята гледна точка, така че вие сами да си направите заключението.

Начинът, по който я създадохме, не беше лесен. Трябваше да разговаряме и да се опитваме да интервюираме хора, които са, или са били, в такива институции, а това не беше лесно, защото не всички се съгласяваха да разгласят своята история на всеослушание. Или се съгласяваха, но не бяха съвсем искрени. Беше ни трудно, но не невъзможно и затова книгата стана реалност. Интервюирахме само тези, които бяха искрени и разбираха, че това, което кажат, ще е написано точно и ясно. Тези, които заявиха желание да разкажат своята история, ги познаваме от доста време. Те бяха достатъчно доверчиви, за да ни разкажат тази толкова важна част от детството си.

Авторите сме: Георги Баев, Румен Момчилов, Анио Кионг, Здравка Сребрева, Ангел Асенов, Михаела

Георгиева и Весела Стоянова. Благодарим на Исус Нонев, който се включи с помощ накрая, за да може успешно да представим книгата. Всички ние сме били (а някои от нас все още живеят) в домове за деца.

Благодарим на Аблена Георгиева, която ни помогна с корицата и визията на книгата и чиято помощ много ценим. Благодарим и на групата млади и инициативни хора, наричащи се Разномишленици, които ни поканиха да представим първоначалната версия на книгата и ни дадоха насоки и съвети.

И най-вече – специални благодарности на фондация „Стъпка за България“, без която целият този проект нямаше да е възможен.